Skrifter från Institutionen för pedagogik
NR 6:2000

Att skriva yrkesdagbok

En möjlighet för den reflekterande pedagogen

Birgitta Davidsson
Ann Boglind

ISSN 1404-0905

Att skriva yrkesdagbok

En möjlighet för den reflekterande pedagogen

Birgitta Davidsson
Ann Boglind

Skrifter från Institutionen för pedagogik, Nr 6:2000
Högskolan i Borås, 501 90 Borås

Innehållsförteckning

INLEDNING 1

DAGBOKSSKRIVANDE SOM REFLEKTION 5
Dagboken som ett redskap för inlärning 6
Dagboken som redskap för språkutveckling 6

DAGBOKEN I LÄRARUTBILDNING OCH YRKESPRAKTIK 7

YRKESDAGBOKENS FUNKTION OCH ANVÄNDNING – NÅGRA EXEMPEL 10
Dialogen 10
Situationer 10
Text och tanke 11
Essay 11
Före – under – efter 11
Double entry 11

SLUTORD 12

REFERENSER 13

Bilagor 15

INLEDNING

Man kan fundera över åt vilket håll föreställningar om dagböcker leder tankar om dagboksskrivande? Alla har på något sätt, särskilt kvinnor, stött på dagböcker, men då av en helt annan karaktär än dagboksskrivande inom undervisning, yrkespraktik eller forskning. Man kanske själv har skrivit dagbok. Kära dagbok ... I denna har man berättat om sina innersta tankar. Dagboken var ofta försedd med lås, i form av ett hjärta. Här hade ingen annan tillträde och ve den som tjuvläste dagboken. Om man inte själv har skrivit dagbok så kan man ha stött på detta inom litteraturen. Det är inte ovanligt att författare skriver i dagboksform särskilt inom ungdomslitteraturen. Kanske finns också här en dominans av litteratur som vänder sig till kvinnor, men på senare år har det skrivits en hel del ”pojkdagböcker”: Susan Towsends Min hemliga dagbok, Adrian Mole 13 ¾ år och Sören Olsson och Anders Jacobssons Berts dagbok med efterföljare. I dessa skrifter är fortfarande dagboken av privat karaktär, där huvudpersonen berättar om sina upplevelser på ett ofta mycket personligt plan. Det handlar om önskningar, tankar, känslor, drömmar och också personliga upplevelser av det vardagliga livet (Davidsson, Johansson & Pramling Samuelsson, 1997). Dessa vardagliga bilder om vad en dagbok är bidrager antagligen till den konflikt som en student eller pedagog kan uppleva genom att i undervisning "tvingas” att skriva dagbok, som dessutom skall läsas av medstuderande och/ eller lärare och handledare. I varje fall delvis.

Inom den didaktiskt pedagogiska litteraturen och praktiken används begreppen dagbok, loggbok och journal för det dokument där elever, studenter eller lärare skall formulera tankar om undervisning och lärande. Begreppen är synonyma men kan hos en läsare eller skrivare leda till olika associationer. För vissa kan *dagbok* ha en privat klang - i den skriver man hemligheter som man inte vill dela med andra. *Loggbok* leder tankarna till sjön och de anteckningar som förs över ett fartygs resor. Det innebär att loggboken har en officiell prägel - den är öppen och tillgänglig för flera. När det gäller *journal* kan tankarna leda iväg till sjukvården och det journalskrivande som förs över en människas olika sjukdomar - den är både privat och offentlig men kan möjligen ses som något som handlar om problem.

Både dagbok, loggbok och journal är generella begrepp och kräver prefix som definierar hur och när de används i specifika sammanhang. Här skulle man kunna tala om kursdagbok/-loggbok/-journal, praktikdagbok/-loggbok/-journal, läxdagbok/-loggbok/-journal. Gemensamt är att den som skriver riktar sina tankar åt ett speciellt område.

I denna skrift kallar vi företeelsen för *yrkesdagbok*. Vi vill definiera en yrkesdagbok som en bok där man regelbundet och i kronologisk ordning, på ett personligt och ickeformellt sätt, skriver ner sina reflektioner och erfarenheter av utbildningen och yrket. Undersökningar har visat att de studerande skriver både längre och personligare i en bok, där man ju stänger runt det skrivna, jämfört med att skriva på lösa pappersark.

Vi vill betona den personliga stilen i dagboken, till skillnad från de mer formella skrivuppgifterna som t.ex. rapporter och uppsatser, vilka också förekommer i en utbildning. Den norska forskaren Olga Dysthe har i omarbetningen av sin avhandling *Det flerstämmiga klassrummet* (1996) gjort en tydlig och pedagogisk uppdelning av två former av skrivande: Skrivande för att tänka och lära å ena sidan och skrivande för att kommunicera å andra sidan.

Vid lärarutbildningarna i Borås har tre studier om dagboksskrivandet genomförts hittills. Bland annat har Andersson (2001) genomfört en enkätstudie läsåret 1999-2000. Hennes resultat visar att yrkesdagboken används för dokumentation och minnesanteckningar av sådant som upplevs som bra att komma ihåg inför den kommande yrkesverksamheten. De flesta studenter skriver sporadiskt och om sådant som ”dyker upp”. Många finner idéen med yrkesdagbok bra men man vet inte riktigt hur man skall skriva. Behovet av stöd och mera konkreta instruktioner framstår tydligt i många av enkätsvaren. Viljan och ambitionen finns men det rinner lätt ut i sanden. Flera studenter anser sig inte ha tid att skriva så mycket som de skulle önska. Det är enligt enkätsvaren ovanligt att studenten reflekterar, analyserar och värderar det man upplevt emot olika teoretiska modeller och begrepp som relaterar till de teoretiska studierna. Dessa synpunkter kan också relateras till en studie av Eriksson (2001) som analyserat nio studerandes dagbokstexter. Dessa texter bygger på erfarenheter i samband med verksamhetsförlagda studier. Denna studie visar att dagbokstexterna är olika både till omfång, innehåll och skrivsätt och också återger olika reflektionsnivåer. Texterna riktas åt olika håll, mot den studerandes egen utveckling under praktiken den andra mot det praktiska yrkesutövandet. De studerande skriver om observationer av de yrkesverksamma, det egna handlandet, om samspel med barn, handledare och medstuderande. En annan del rör vad som kan kallas tips och idéer som man bedömer användbara i det framtida yrkesutövandet. Eriksson menar, att dagbokstexterna visar att de studerande i sitt skrivande ger uttryck för både en utveckling och ett yrkeslärande som är personligt, kontextuellt och situationsbundet. En slutsats som kan dras av dessa två studier är att de studerande ser yrkesdagboken som en tillgång i utbildningen men att man saknar redskap för hur innehållet kan problematiseras. De studerande saknar någon att aktivt diskutera innehållet med.

Skrivande för att tänka och lära	**Skrivande för att kommunicera**
Pröva, utforska, fråga. ”Upptäckande tänkande”. Kreativ. Personlig integration av kunskap. Skrivarorienterad.	Framställning, beskrivning. ”Kritiskt tänkande”. Analytisk. Objektiv förståelse av kunskap. Mottagarorienterad
• **Mottagare** Eleven själv. Medelever. Läraren som dialogpartner.	Utomstående Allmänheten Läraren som bedömare
• **Syfte** Förklara för sig själv ”Tänka med pennan”	Förklara, presentera för andra. Kommunicera med andra.
• **Form** Personligt språk Expressivt Ofullständigt Ingen betoning av det formella	Offentligt språk Informativt Omskrivning, revidering Formellt korrekt
• **Genre** Journal, dagbok, brev, anteckningar. Fri skrivning, första utkast, ”tanketext”.	Uppsatser. Essäer, artiklar. Rapporter, affärsbrev
Processen viktigast	**Produkten viktigast**

Figur 1. Två huvudsakliga former av skrivande. Ur Dysthe (1995) sidan 94

Det är viktigt i en utbildning att den studerande får träning i att skriva i båda formerna. Denna skrift kommer att koncentrera sig på skrivande för att tänka och lära. Utöver en språklig träning innebär det ett redskap för reflektion och befästande av kunskaper. Ytterligare ett syfte är att visa på en modell för den framtida yrkesverksamheten, både för de blivande lärarnas egen del och för de-

ras kommande barn/elever. Senare i texten kommer vi att ge exempel på olika sätt att använda skrivandet under utbildningen till lärare.

DAGBOKSSKRIVANDE SOM REFLEKTION

Dagboksskrivande kan vara som ett samtal med sig själv och med andra, där de blivande lärarna [1] initierar samtalet med sig själva genom att skildra och reflektera över sina erfarenheter (Bengtsson, 1994). Bengtsson beskriver två former av reflektion: *självreflektion och reflektion som tänkande*. I självreflektion upptäcker människan sig själv som person. Hon gör sig själv till objekt, upptäcker den egna personligheten och sin egen existentiella tillvaro. Reflektion som tänkande, hänger samman med begrundan eller meditation. I syfte att få en bättre och djupare förståelse för något kan man säga att tanken stannar upp en längre tid vid ett föremål eller företeelse, t.ex. en händelse i förskolan eller skolan. Det man reflekterar över kan vara den egna verksamheten, eller vilket föremål som helst (a.a.). Syftet med att skriva yrkesdagbok är att skrivandet skall stödja såväl självreflektion som reflektion över det egna kommande yrket, eftersom områdena förskolans och skolans praktik är knutna till såväl de egna personliga erfarenheterna som till yrkesmässiga ställningstaganden.

Dessa erfarenheter bygger dels på erfarenheter i barndomen, från den egna förskolan och/eller grundskolan[2], dels på erfarenheter som görs under utbildningen till förskollärare och grundlärare. Bengtsson (1994) menar att reflektion inte kan ses som ett normaltillstånd hos människan. Människans medvetande riktas mot det som händer runt omkring henne och det hon strävar emot. Det som är oss närmast, nämligen vi själva, kan också vara det som är mest okänt för oss. Vi har inte distans till oss själva. Därför menar Bengtsson, kan pedagogen med hjälp av reflektion få distans till sig själv och sin yrkesverksamhet och också få syn på sig själv. Skrivandet gör tankarna synliga och konkreta de ger oss också möjlighet att interagera med dem. Walter Ong (1980) har i sin bok *Muntlig och skriftlig kultur* fört fram åsikten att skriften mer än någon annan enskild uppfinning omformat det mänskliga medvetandet. Den ger oss både närhet och distans till det upplevda.

Reflektioner kan vara av olika slag: *praktiska* – jag skriver ner vad jag rent praktiskt ska förändra i mitt handlande till nästa tillfälle; de kan vara *diskuterande* – jag markerar vad jag vill diskutera med kollegor eller medstudenter inför en träff; eller *teoretiska* – jag anknyter till något jag läst i böcker, rapporter eller till en teori som berör det område jag skrivit om i min dagbok.

[1] Lärare används i texten för båda yrkesbeteckningarna.
[2] Sedan 1998 står skola för den verksamhet som innefattar förskoleklass, grundskola och fritidshem (Lpo 1994/1998) medan förskola omfattar barn mellan ett och fem år (Lpfö 1998).

Men reflektion i sig är inte tillräcklig. Det krävs också andra perspektiv för att få kunskaper om sig själv och den egna verksamheten. Här utgör dialogen med kollegor och forskning ett viktigt komplement.

Dagboken som ett redskap för inlärning

Många forskare är ense om språkets roll i inlärningssammanhang: Piaget, Vygotskij, Bruner, Bahktin etc. De har en konstruktivistisk kunskapssyn vilket betyder att kunskapen konstrueras eller skapas av varje enskild människa men i samspel med sin omgivning. Kunskapen vävs samman med det som individen redan vet. Kunskap skapas och tankar utvecklas genom språket. Genom att skriva formulerar man det man redan vet och det man lär sig med egna ord. Man tillägnar sig bäst den kunskap man behärskar med egna ord. Att skriva inspirerar också till att ställa frågor. Men kunskapen är även interaktionistisk, den byggs upp i samspel mellan människor Skrivandet i utbildningen gör det lättare för läraren att få en inblick i elevernas/studenternas tankar vilket gör att han/hon kan möta dem på ett bättre sätt. Skriftspråket ställer större krav på tydlighet och precision än talspråket. Detta tvingar fram en större medvetenhet hos den skrivande. Man tänker också under en längre tid på det man skriver ner.

Ovanstående tankegångar har blivit ännu tydligare i den nya kursplanen i svenska där framhålls att språket i såväl tal som skrift är av grundläggande betydelse för lärandet. Med hjälp av språket är det möjligt att erövra nya begrepp och lära sig se sammanhang, tänka logiskt, granska kritiskt och värdera. Elevernas förmåga att reflektera och att förstå omvärlden växer.

Dagboken som redskap för språkutveckling

Skrivutvecklingen för en individ går genom faserna flöde, tydlighet och korrekthet (Mayer m.fl. 1983). I dagboken utvecklas skrivflödet och formuleringsförmågan och språksäkerheten ökar. Dagboksskrivande blir då inkörsporten och utvecklingspotentialen till annat mer formellt skrivande (Britton 1975 och Larsson 1998). De reflekterande och analyserande delarna av dagboken blir för den studerande dessutom grunden för t.ex. analys- och diskussionsdelarna i examensuppsatsen.

DAGBOKEN I LÄRARUTBILDNING OCH YRKES-PRAKTIK

Men vad skiljer en yrkesdagbok från den traditionella dagboken, den som många av oss är bekant med? Yrkesdagboken är den form av dagbok, där man för anteckningar om sitt yrkesarbete och om sig själv för att utvecklas i yrket. Man skriver vad man gör, hur man arbetar, hur man upplever olika situationer, problem och glädjeämnen, som är viktigt att ha formulerat för att kunna reflektera över sig själv och sina iakttagelser, med andra ord sin profession som lärare, grundskollärare eller förskollärare. Att skriva ner sina spontana tankar kring något fenomen kan vara ett av flera sätt att lyfta fram sina egna föreställningar. När vi skall fästa våra tankar på papper tvingas vi formulera dem i ord och får då tillfälle att överväga om det är så här vår kunskap ser ut. Vi kan också upptäcka att det vi faktiskt skrivit, vår kunskap, ser annorlunda ut än vi först trodde. Vi kan också se att kunskapen kanske inte är så sammanhängande eller så hållbar som vi trott.

Just reflektion kring det som händer i teori och praktik och att se, att sambandet mellan praktik och teori har stor betydelse för hur yrkeskompetensen utvecklas, är centralt i dagboksskrivandet. Inom områden som förskolans och skolans pedagogik och praktik är det viktigt att ha yrkesmänniskor som är medvetna om bakgrunden till det de gör och som har kompetens att förändra och justera sin teori liksom sin praktik. Lärare som har förmåga att reflektera över vad som händer runtomkring dem i förskolan, skolan och i samhället!

I lärarutbildningen skall yrkesdagboken ses som en brygga mellan de högskoleförlagda och de verksamhetsförlagda delarna av utbildningen. Om inte praktikerfarenheter förbinds med ”personliga tankar, känslor och reflektioner”, så lär den studerande allt för lite av sina erfarenheter. Att skriva om och reflektera över sina erfarenheter är viktigt för att praktiken inte skall bli modellinlärning, dvs. en okritisk anpassning till handledarens sätt att handla och tänka. Den studerandes kunskaper skall bygga på egna erfarenheter, teoretiska och praktiska, och reflektioner över dessa och praktiken. Som blivande lärare skall man försöka se hur allt hänger samman i verksamheten på skolan och i förskolan: den vuxne, barnen, föräldrar, samhället, innehåll och arbetssätt. Men det är viktigt att också försöka förstå hur denna praktik relaterar till utbildningens teori.

Yrkesdagboken skall alltså vara ett hjälpmedel att utvecklas i sin yrkesroll. Genom att skriva kan man bättre klargöra sina tankar och få en bra utgångspunkt för att reflektera över arbetet och sitt eget handlande i olika situationer. Det är viktigt att man som lärare stannar upp och ser bakåt för att kunna lära sig för

framtiden, att lära av sina och andras erfarenheter. Att stanna upp och lära av det som skett bör inte upphöra med utbildningen utan fortgå och utvecklas i ett arbetslag i förskola respektive skola. Med yrkesdagboken som underlag och samtalet som arbetsform bör man kunna titta på det som hänt som ett ”objekt att lära av." Dvs. handledare och studeranden har här möjlighet att utveckla ett gemensamt dagboksskrivande och ett gemensamt yrkesspråk. Därför är det viktigt att med jämna mellanrum stanna upp och läsa igenom yrkesdagboken.

Att skriva yrkesdagbok har alltså också en viktig funktion i ett arbetslag som underlag för diskussion och reflektion kring det gemensamma arbetet. Som lärare behöver man insikt och förståelse om, samt en vana att kontinuerligt ifrågasätta det egna handlandet, vad man åstadkommit och vilka erfarenheter man fått. Genom att utgå från ett skrivet dokument kan man inom en grupp lärare stödja varandras utveckling. Man kan med hjälp av skrivandet klargöra för sig själv vad man känner, vad och hur man gör, varför man gör så, vad man undrar över, vad man vet. Man kan göra iakttagelser bakåt och framåt i tiden, jämföra intentioner med realiteter, dvs. planering med det som skedde eller jämföra över tid och därmed registrera egen eller gemensam yrkesutveckling. De gemensamma dagböckerna blir en värdefull grund för utvärdering och kvalitetsutveckling av verksamheten. I Skolverkets satsning *Skola i utveckling* (8 rapporter 1999) kunde rapportörerna konstatera att dokumentation i olika former, bl.a. dagboksskrivande bidrog till en gynnsammare utveckling av förändringsprocessen på skolorna.

Med hjälp av dialogen i dagboken och diskussioner i mentors- och basgrupper konfronteras de blivande lärares egna reflektioner, via studiekamrater, högskolans lärare och handledare, med andra perspektiv. Denna dialog fyller flera viktiga funktioner och innefattar olika steg. Först fordras att de blivande lärarna observerar andra lärare och/eller barn men också sig själva. Då de blivande lärarna beskriver och analyserar sina erfarenheter i text, "tvingas" de att gå tillbaka och betrakta situationen på nytt. I beskrivandet väcks tankar och genom att dessa kommer på pränt kan de också bli tydligare. I analysen kan nya perspektiv växa fram. Skrivandet befäster och bekräftar erfarenheter. Nästa steg är att i diskussioner följa upp olika tankar och ställa frågor om dem. Härmed skapas ytterligare en möjlighet för den studerande att se sig själv och att reflektera över sina ställningstaganden. Samtalet blir både intensivare och mer genomtänkt med nedskrivna tankar som stöd. Dessutom är det större chans att alla kommer till tals. De som i andra sammanhang inte begär ordet gör det hellre när de redan har formulerat sig i skrift.

Genom frågor som riktar sig både mot det som beskrivits t.ex. *Hur upplevde du situationen?,* men också mot framtiden t.ex. *Hur kan du gå vidare med det?,* kan

en kontinuerlig och utvidgad reflektion och analys av det egna arbetet stödjas. Såväl blivande lärare som högskolans lärare och handledarna är delaktiga i och bidrar till reflektionsprocessen. Icke desto mindre är det de studerandes erfarenheter som är utgångspunkt och mål för samtalen. För att människor skall utveckla förståelse om ett innehåll måste de involveras i uppgifter som direkt påverkar dem (Doverborg & Pramling, 1988).

YRKESDAGBOKENS FUNKTION OCH ANVÄNDNING – NÅGRA EXEMPEL

Yrkesdagboken kan fylla olika funktioner och bör också göra det med avseende på den studerandes utveckling över tid. Dvs. man skall ha olika krav på dess utformning under olika perioder av utbildningen till lärare.

Dialogen

Dagboken kan användas i dialog med och i samarbete med medstuderande, handledare och högskolans lärare. Där kan man skriva ner tankar om arbetet och yrket, det som händer, både på föreläsningar, vid egen läsning, vid diskussioner och i samband med praktik i förskola och skola. Man överlämnar detta till en medstuderande i sin studiegrupp, basgrupp eller mentorsgrupp som läser, funderar och ger svar. Detta kan då vara underlag för samtal som utgår från den skrivandes upplevda behov och de reflektioner som den som läst har gjort. Olika liknande exempel kan utgöra grund för samtal i mentors- eller basgrupper. Det viktiga är att det är de studerandes exempel som skall utgöra grund för diskussionerna.

Ett givande sätt att använda dagböckerna på är att i inledningen av ett samtal låta alla läsa upp en eller ett par meningar ut sin dagbok som utgångspunkt. Dysthe (1996) är inspirerad av Bakhtin när hon vill utvidga dialogbegreppet till att även innefatta skriftlig kommunikation. Hon menar att det är viktigt att skrivandet används dialogiskt och inte bara i kunskapstestande sammanhang. Att byta texter att reflektera över texter inom en studerandegrupp kan ur den aspekten vara utvecklande.

Situationer

Dagboken kan användas som en mer ostrukturerad dagbok, där man för sig själv skriver osorterat kring olika händelser och intryck, från denna ostrukturerade text kan man välja vissa situationer för att ta upp till samtal med sina medstuderande eller lärare. Men även detta skrivande har självklart sin utgångspunkt i yrket och skall innehålla tankar om teoretiska och praktiska frågor. Ett exempel kan vara att man vid genomläsning av sina föreläsningsanteckningar väljer ut en fråga eller synpunkt som man reflekterar över till nästa undervisningstillfälle. För att där ta upp den till diskussion.

Text och tanke

Text och tanke kallas en idé som innebär att man väljer citat ur en text ur den kurslitteratur som ingår i undervisningen. Dessa citat skrivs av och därefter skriver man ner sina tankar i anslutning till citatet. Citaten väljs med utgångspunkt i att det är något som förvånar en, något man tar avstånd från, något man instämmer i, något man undrar över etc. Denna skrividé har visat sig föra med sig att det lästa befästs på ett tydligare sätt. (bilaga 1).

Essay

Ett annat exempel på användningssätt är den s.k. essaymodellen. Ett exempel på denna arbetsform innebär att man i t.ex. mentorsgruppen eller basgruppen bestämmer sig för att fundera över tolkningar av ett speciellt begrepp. Var och en definierar då innehållet i ett avgränsat yrkesbegrepp, t.ex. planering, barns lek, utvärdering, undervisning ... Sedan diskuterar man det skrivna, varandras förförståelse, läser varandras texter, frågar, lyssnar, lyfter fram, kritiserar, utvecklar ställer gemensamma frågor. Det hela avslutas med att var och en i sin egen dagbok skriver ner hur den just nu förstår begreppet. Dessa olika definitioner kan efter en tid ge den studerande möjlighet att överblicka den egna processen på vägen till lärare. *Hur tänkte jag då? Hur tänker jag nu?*

Före - under – efter

Ytterligare sätt att använda dagboken på är att högskolans lärare uppmanar den studerande, att före och/eller efter ett undervisningstillfälle, i dagboken reflektera över ett speciellt innehåll eller den egna förförståelsen kring innehållet. Dessa reflektioner kan bli ett viktigt bidrag till undervisningen och lärandet. Både i basgruppen och vid föreläsningar.

I början och för att komma igång med skrivandet kan man gärna använda sig av inledningar till meningar av typen: När jag läste/hörde tyckte jag att det var intressant att…, blev jag förvånad över…, vill jag veta mer om…, undrar jag över… etc.

Double entry

Ett sätt att kombinera vanliga kursanteckningar och dagboksskrivande är den s.k. dubbelloggen, på engelska används termen ”double entry”, dvs. en dubbel ingång till kunskapen. Den innebär att rent faktaskrivande skrivs på den ena sidan av ett uppslag i dagboken medan den studerande på den motstående sidan gör personliga kopplingar, reflektioner och associationer.

SLUTORD

I samtal rycks vi med av situationen - nya tankar föds och prövas mot andras. I skrivandet, men kanske också i tecknandet, kan du ta fram dina innersta tankar, göra utkast, förkasta, se dina tankar både nära och på distans, dvs. reflektera över dig själv och det du erfar. Man kan säga att du skapar ett slags samtal med dig själv. Viktiga ingredienser i en lärarutbildning är *läsandet, skrivandet och samtalandet.* Detta utgör grunden för skapandet av din yrkesroll till grundskollärare eller förskollärare. Man skulle också kunna sammanfatta förhållningssättet till yrkesdagbokens reflektion som hjälpmedel i din utveckling till lärare, med hjälp av Kanin som säger: *Man kan inte annat än respektera någon som kan stava till TISDAG, även om han inte stavar det rätt.*

Det viktiga är inte hur du skriver - utan ATT DU SKRIVER!

REFERENSER

Bengtsson, J. (1994). *Vad är reflektion? Om reflektion i läraryrke och lärarutbildning.* Didaktisk tidskrift 1-2/1994. s. 21-31.

Boglind, A. m.fl. (1999*). Skola i utveckling. Att upptäcka språket.* Skolverket 1999.

Britton, J. (1970). *Language and Learning.* Penguin Books.

Brusling, C., Längsjö, E. & Strömqvist, G. (1992). *”Alla kan inte gå samma väg” Om praktiken i grundskollärarutbildningen.* Institutionen för metodik i lärarutbildningen, Göteborgs universitet.

Carlgren, I., Hörnqvist, B. (1999). Skola i utveckling. När inget facit finns… Skolverket 1999.

Davidsson, B., Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (1997). *Dagbok som metod.* Paper presenterat vid NFPF :s Jubileumskongress, 6-9 mars, Göteborg.

Davidsson, B. & Johansson, E., (1997). *I dagboken utvecklas synen på barns livsfrågor.* Lokus nr 4 1997.

Doverborg, E. & Pramling, I. (1988). *Temaarbete. Lärarens metodik och barns förståelse.* Stockholm: Liber utbildning.

Dysthe, O. (1995*). Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära*. Lund: Studentlitteratur.

Fulwiler, T. (ed) (1987). *The journal book.* Heineman.

Handal, G. & Lauvås, P. (1982). *På egna villkor - en strategi för handledning.* Lund: Studentlitteratur.

Johansson, H. (1996). *Elever skriver och lär.* Stockholm: Bonniers lärarbibliotek.

Jörgel-Löfström, C. (1996). *Nya erfarenheter från SO-undervisningen.* Stockholm: Bonniers lärarbibliotek.

Larsson, K. (1998). *Den skrivande människan.* Lund: Studentlitteratur.

Lauvås, P. & Handal, G. (1993). *Handledning och praktisk yrkesteori.* Lund: Studentlitteratur.

Mayer, J.S. m.fl. (1983*). Learning to Write – Writing to learn.* Bayton/Cook.

Nalle Puhs Lilla Instruktionsbok. (1996). Med teckningar av Ernest H. Shepard. Brain books.

Pramling, I., Davidsson, B., Forss, B., & Johansson, E. (1995) *Förskolebarn och livsfrågor. Ett didaktiskt försök med blivande förskollärare.* Institutionen för metodik i lärarutbildningen, Göteborgs universitet.

Rönnerman, K. (1996). *Hur skapas möjligheter för den reflekterande läraren?* Paper presenterat vid NFPF:s Jubileumskongress, 6-9 mars, Göteborg.

Sandström Madsén, I. (1996). *Skriva för att lära.* Centrum för kompetensutveckling, Högskolan i Kristianstad.

Skolverket (2000) *Grundskolans kursplaner och betygskriterier.* Stockholm: Fritzes.

Text och tanke

I kursdagboken kan du också skriva det som kallas Text och tanke. Börja med att göra två spalter. Överst i den vänstra spalten skriver du bokens titel eller textens rubrik plus författarens namn. Överst i den högra spalten skriver du Tanke.

Sedan väljer du en mening eller ett stycke ur texten. Välj något du inte har förstått, något du inte håller med om, något du verkligen håller med om, något som förvånar dig, något som upprör dig, något som väcker tankar och minnen o.s.v.

Skriv av citatet i den vänstra spalten. Arbetar du med en lång text väjer du flera olika citat att skriva om.

I den högra spalten skriver du sedan dina tankar och funderingar kring ditt citat. Ett bra sätt att börja är att skriva varför du valt just det här citatet. Du kan också använda de förslag som finns i stycket om kursdagbok här ovanför.

En variant är att skriva en sammanfattning av texten och sedan skriva tankarna kring texten som helhet.

Text och tanke är lika användbart på skönlitterära texter som på faktatexter.

Text	**Tanke**
En dag i sänder *av Elisabeth Stoltz Niklasson* Vid halvtvåtiden när jag sitter hos Sofia kommer en sköterska in och undrar när Sofias pappa kommer tillbaka. Dr. vill nämligen tala med oss båda samtidigt. Plötsligt inser jag att något allvarligt är på gång, något riktigt allvarligt.	Vad hemskt att behöva sitta och vänta och sedan få svaret .....

Ur Alvåker L., Boglind A., Magasinet, Aktiviteter 1 Gleerups 1997

Utmärkande drag för en bra yrkesdagbok (Fulwiler ed. 1987)

Språkliga drag:

Vardagligt språk: informellt ordval, korta och enkla ord
Första person
Informell interpunktion
Talspråklig rytm
Experimenterande med språk och stil.

Kognitiva drag:

Observationer
Frågor: personligt tvivel, akademiska spörsmål, faktafrågor…
Spekulationer
Självkännedom
Utvikningar
Syntes: idéer kopplas samman
Revidering: se tillbaka på det som skrivits tidigare, upptäcka ändrade åsikter, uppdatera
Information: visar att uppmärksamhet ägnats åt utbildningen/yrket.

Formella drag:

Täta skrivningar: ju oftare det skrivs i en dagbok desto större chans att tankarna fångas
Lång text: ju längre text vid ett enskilt tillfälle, desto större chans att tankar utvecklas och nya idéer kläcks.
Eget initiativ och läraranvisningar
Kronologiska skrivtillfällen, texterna dateras.

Ett exempel på modell för skrivande under praktiken

Posner (1989) menar, att om man inte tänker efter vad man gjort eller iakttagit och bearbetar sina erfarenheter, har man missat en möjlighet att utvecklas och lära. Han föreslår att en yrkesdagbok skall innehålla följande punkter:

1. Datum för händelsen

Det är viktigt att anteckna enbart dagens händelser. Om man sparar iakttagelser för flera dagar och antecknar dem i klump, så riskerar man att glömma viktiga fakta.

2. Sekvens av händelser

Man gör en lista som mycket kort beskriver vad som hänt. Detta för att få en överblick över dagen. Vad hände på morgonen, under fria leken, vid måltiderna? t.ex. som just du har fastnat för och uppmärksammat särskilt.

3. När man har listat dagen väljer man episod/episod(er) för en djupare analys

Episoden kan gälla motgång eller framgång men skall vara betydelsefull för arbetet, barnen, den egna utvecklingen. När man valt episod skall man skriva ner det man minns av situationen, hur det kändes, barnens reaktioner osv. Beskrivningen är utgångspunkt för att tänka vidare.

4. Analys, värdering och reflektion

Här skall man ta upp varför man anser episoden viktig att reflektera och fundera över, försöka komma underfund med hur man tänkt och hur man handlat, hur man vill följa upp det man gjort, vilken roll man själv haft för skeendet, vilken relation händelsen har till litteraturen, vilka alternativa handlingsvägar man kan se m.m.

Exempel från dagboksanvändning i lärarutbildning och skolpraktik

Lärarutbildning

> *…Jag undrar också över om man har en docka i barngruppen som de (barnen) lär känna kanske de har lättare att berätta om svåra saker för den* …(Pramling m.fl., 1995, s. 76)

Så skriver en studerande i sin kursdagbok efter en föreläsning och diskussion omkring frågor relaterade till förskolebarn och deras frågor till livet. Blivande förskollärare deltog 1992 - 1995 i ett projekt där bl.a. dagboksskrivande ingick som redskap i de studerandes lärande. Dagboken användes på några olika sätt i projektet.

1. Inför vissa föreläsningar uppmanades de studerande att skriva ner sin förförståelse av ämnet, dvs. vad vet jag om detta, vad har jag för frågor? Under lektionen var de studerandes frågor centrala - de skulle själva ta upp det de hade funderat över. I slutet av varje undervisningstillfälle lämnades tid för de studerande att skriva ner hur de efter undervisningen såg på det som varit uppe till diskussion. Vad vet jag nu, vilka frågor är kvar, vad vill jag lära mer?

2. Ett annat sätt att använda dagboken på ägde rum under praktiken. Uppgiften då var att skriva ner alla exempel på området livsfrågor som kom upp i förskolan. Händelsen skulle skrivas ner så detaljerat som möjligt. Den studerande skulle därefter reflektera över det som hänt i relation till hur vuxna mötte barns frågor. Dessa olika exempel diskuterades i mindre grupper av studerande och en lärare. Både innehåll i frågorna och de vuxnas förhållningssätt till barnens frågor problematiserades i förhållande till barns utveckling och lärande samt förskolans miljö.

3. Det avgörande för skrivandet var att den studerande själv avgjorde vad som skulle komma upp till diskussion. På så sätt kan man se detta dagboksskrivande som delvis privat.

Aktionsforskning

Ett annorlunda sätt att arbeta på ägde rum genom en skrivande dialog mellan två förskollärare och två forskare. Praktiskt gick det till så att dagboken skickades mellan förskollärarna och forskarna. För att inte skapa problem fanns flera dagböcker att skriva i. Respektive förskollärare skrev ner händelser, reflektioner och frågor i dagböckerna. Forskarna läste, kommenterade och ställde nya frågor, dvs. man fungerade som samtalspartners med varandra. Det visade sig att skriva dagbok och att föra dialog i den var en hjälp för förskollärarna att få syn på sin egen verksamhet (Davidsson, B. & Johansson, E., Lokus nr 4 1997, s. 16-28).

Arbetslaget

Gemensam dagbok – I ett arbetslag hade man en gemensam dagbok där lärarna i tur och ordning skrev en vecka var. Innehållet relaterade till eleverna, undervisningen, samarbetet. Den lärare som hade ”skrivansvar” kunde läsa vad de övriga hade skrivit och därmed få kunskap om kollegors sätt att tänka och reflektera över verksamheten. Dagböckernas innehåll användes också som underlag i arbetslagets diskussioner och planeringar.

Rapporter från Institutionen för pedagogik

1. Davidsson, B., Hägglund, S. & Kihlström, S. (1997/1999). Projektet ”Lära till lärare”. Projektbeskrivning. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
   Rapport nr 1, 1999.

2. Davidsson, B., Eriksson, A., Strömberg, M., Dovemark, M. & Hägglund, S. (1999). Två blivande lärares reflektioner över mötet med lärarutbildningen. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Projektet ”Lära till lärare”.
   Rapport nr 2, 1999.

3. Strömberg, M. (1999). ”Det finns gyllene dagar och stunder i lärarens arbete och det är dom som gör att man knogar på.” Åtta lärares upplevelse av tillfredsställelse i arbetet.” Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Projektet ”Lära till lärare”.
   Rapport nr 3, 1999.

4. Eriksson, A., Davidsson, B. & Hägglund, S. (1999). Iaktta – handla – reflektera. Blivande förskollärare om yrkeslärande före och efter verksamhetsförlagd utbildning. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Projektet ”Lära till lärare”.
   Rapport nr 4, 1999

5. Davidsson, B. Dovemark, M. & Hägglund, S. (1999). Vem blir lärare och varför? Utgångspunkter för en studie med fokus på lärarstudenters sociokulturella bakgrund och dess betydelse för högskolestudier och yrkesval. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Projektet ”Lära till lärare”.
   Rapport nr 5, 1999.

6. Kärrby, G. (2000). Svensk förskola – Pedagogisk kvalitet med socialpolitiska rötter. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
   Rapport nr 6, 2000.

Skrifter från Institutionen för pedagogik

1. Davidsson, B. (1999). ”Vi vill mer än vi ibland klarar.” Om samarbete mellan förskollärare, grundskollärare och fritidspedagoger. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
   Skrift nr 1, 1999.

2. Eriksson, A., Haverlind, A. (2000). ”Dä kommer luft inne mä”. En etnografisk studie av förskolebarns lärande inom naturvetenskap, miljö och teknik. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
   Skrift nr 2, 2000.

3. Jenslöv, T. (2000). Hur arbetar förskollärare med bråkiga barn? Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
   Skrift nr 3, 2000.

4. Karlsson, H., Wademyr, P. (2000). Lära för livet. Förskollärares uppfattningar om barns lärande. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
   Skrift nr 4, 2000.

5. Davidsson, B., Boglind, A. (2000). *Att skriva yrkesdagbok. En möjlighet för den reflekterande pedagogen.*
   Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
   Skrift nr 5, 2000.

Skrifter om skolutveckling

1. Dovemark, M., Sörensson, K., Appelqvist, R. (1999). Den framtida lärarrollen – Flexibel organisation och arbetsformer. Ett arbetslagsutvecklingsprojekt., Centrum för skolutveckling, Institutionen för pedagogik, Högskolan i Borås.
   Skrift nr 1, 1999.

2. Hermansson Adler, M., Larsson, P. (1999). Piloter för lokal skolutveckling. Ett projekt till stöd för kompetensutveckling av skolans personal. Centrum för skolutveckling, Institutionen för pedagogik, Högskolan i Borås.
   Skrift nr 2, 1999.

3. Lönn, A. (1999). Uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring. Rapport om ett utvecklingsprojekt. Centrum för skolutveckling, Institutionen för pedagogik, Högskolan i Borås.
Skrift nr 3, 1999.

4. Brorman, A. (1999). Möjligheternas möte? Rapport om ett utvecklingsprojekt. En förändrad lärarroll – arbetslagets praktiska vardagsarbete med fokus på barns läs- och skrivutveckling och tematisk undervisning. Centrum för skolutveckling, Institutionen för pedagogik, Högskolan i Borås.
Skrift nr 4, 1999.